

HALKBİLİMSSEL METAETİK KURAM İLE ÂŞIK TARZI KÜLTÜR GELENEĞİNDE SİSTEMATİK VE ZİNCİRLEME MOLEKÜL ETİK DEĞERLERİN YAPISI

IN METAETHIC THEORY OF FOLKLORE AND MINSTREL CULTURE TRADITION STRUCTURE OF SYSTEMATIC AND CHAINED MOLECULE ETHICAL VALUES

Sacide ÇOBANOĞLU*

ÖZ: Günümüzde ulaşılan teknoloji, hayatı kolaylaştırdığı ölçüde toplumların etik anlayışında olumsuz değişikliklere neden olmaktadır. Bugün dünya, kültürel yozlaşma sebebiyle gelir dağılımındaki adaletsizlik başta olmak üzere savaşlar, yoksulluğun küreselleşmesi, sağlık hizmetlerindeki yetersizlik, terör, ekolojik sorunlar, yapay zekâ kullanımının getireceği problemler, çocuk/kadın/hayvan haklarındaki adaletsizlik gibi birçok etik sorunuyla karşı karşıyadır. Etik problemlerinin çözümünde her toplum; mitolojik arka planı, tarihi alt yapısı gelenek, görenekleriyle oluşturduğu halk felsefesinden faydalanacaktır. Bu noktada Türk halk felsefesini tanımlayan kaynakların başında halk edebiyatımız ve halk şairlerimizin ürünleri gelmektedir. Bu ürünler arasında Kazak Abdal'ın taşlamaları, döneminin zihniyetini aşarak evrensel etik anlayış çizgisinde, Türk halk felsefesinin temel unsurlarını temsil etmek bakımından dikkat çekicidir. Etik değerler toplumların dünya görüşünü ifade etmektedirler. Bir etik değer, kendisiyle bağlantılı olan etik eylemlerden ve molekül etik değerlerden bağımsız olarak yorumlanması mümkün değildir. Bu çalışmanın konusu; etik problemlerinin bir sistem dâhilinde çözülmesini sağlayan kuramımız *Halkbilimsel Metaetik Kuram* ile taşlamalardaki etik değerlerin bağlamsal moleküllerini ve Türk halk felsefesindeki yerini ortaya koymak suretiyle günümüz etik problemlerine çözüm getirmeye çalışmaktır. Çalışmamız âşık tarzı kültür geleneğinde, etik değerlerin bağlamsal molekülleriyle yapılan halk felsefesini farklı bir bakış açısıyla incelemek amacını taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Metaetik, Etik değerler, Çözümleme, Temellendirme, Kuram.

ABSTRACT: *The technology reached today causes negative changes in the ethical understanding of societies to the extent that it makes life easier. Today, the world is faced with many ethical problems such as the injustice in income distribution due to cultural corruption, wars, the globalization of poverty, the inadequacy of health services, terrorism, ecological problems, the problems caused by the use of artificial intelligence, and injustice in the rights of children/women/animals. Every society in the solution of ethical problems; It will benefit from the folk philosophy that it has created with its mythological background, historical infrastructure, traditions and customs. At this point, our folk literature and the products of our folk poets are at the forefront of the sources that define Turkish folk philosophy. Among these products, Kazakh Abdal's satires are remarkable in terms of representing the basic elements of Turkish folk philosophy in the line of universal ethical understanding by exceeding the mentality of his period. Ethical values express the world view of societies. It is not possible for an ethical value to be interpreted independently of the ethical actions and molecular ethical values*

* Dr.-Ankara/sacidecobanoglu01@gmail.com (Orcid: 0000-0002-5204-4270)

This article was checked by Turnitin.

associated with it. The subject of this study is; Our theory, which enables the solution of ethical problems within a system, is to try to solve today's ethical problems by revealing the contextual molecules of ethical values in satire and their place in Turkish folk philosophy with Folklore Metaetic Theory. Our study aims to examine folk philosophy, which is structured with the contextual molecules of ethical values in the tradition of minstrel culture, from a different perspective.

Keywords: *Metaethics, Ethical values, Analysis, Grounding, Theory.*

Giriş

İnsanlık tarihinin dönemsel incelemelerinde, toplumların mitolojilerine, inanç sistemlerine bağlı olarak sözlü anlatımlar ürettikleri görülmektedir. Üretilen sözlü anlatımlar her toplumun yaşadığı coğrafyaya, o coğrafyada hâkim olan iklime ve toplumun yaşam şekline göre yapılanmaktadır. Toplumlar varlıklarını ve devamlılıklarını sürdürmek amacıyla elde ettikleri kültürel birikimi ve hayati önem taşıyan bilgileri, ürettikleri sözlü anlatımlar yoluyla yeni nesillere aktarmışlardır. Bu bağlamda Türk topluluklarının kültür ürünleri gerek mitolojik arka planı gerekse tarihi alt yapısı itibariyle çok eski çağlara kadar uzanmaktadır. Türkler bugün Türk dünyası adını verdiğimiz çok büyük bir coğrafyada varlıklarını sürdürmüşler, savaşlar ve göçler yoluyla geçtikleri her yerde ve özellikle Anadolu'da büyük medeniyetler, imparatorluklar kurmuşlardır. Pek çok kültür ve medeniyet dairesine giren Türk topluluklarının büyük bir kültür birikimi ve bu birikimi ifade ettiği sözlü ve yazılı edebiyatı bulunmaktadır. Yaşanılan dönemin özelliklerine göre üretilen sözlü anlatımlara, ihtiyaçlar doğrultusunda yeni yaratımlar eklenmiş ve bu yolla yeni anlatım türleri ortaya çıkmıştır. Ferdi ya da anonim anlatımlara verdiğimiz genel isimle halk edebiyatımızda yer alan bu sözlü kültür ürünleri içinde mitoloji, destan, masal, efsane, halk hikâyesi, bilmece, âşık tarzı şiir türlerinde eserler bulunmakta ve bu kültür ürünleri toplumun yol haritasını belirlemektedir.

Bu güne kadar yapılan çalışmalarla halk edebiyatı ürünlerimiz derlenmiş, tasnif edilmiş ve incelenmiştir fakat bu incelemeler arasında, etik ve metaetik konusunda çalışmalar bulunmamaktadır. Toplumumuzun halk felsefesini ortaya koyan etik ve metaetik konusunun ele alındığı çalışmalar maalesef bu incelemelerin dışında bırakılmıştır. Bunun sebebi, halkbiliminde çok uzun zaman metin merkezli çalışmaların yapılması, bağlam merkezli çalışmalara geçilmesinin gecikmesidir. Söz konusu gecikme nedeniyle bu uzun zaman dilimi içinde, etik ve metaetik konuları felsefenin ya da ilahiyatın alanına girdiği yolunda yanlış bir düşünce hâkim olmuştur. Kelime anlamı olarak bakıldığında ahlak ve etik sözcüklerinin *töre, gelenek, görenek, alışkanlık, huy, mizaç, karakter* anlamını taşıyan kelime köklerinden türetildikleri görülmektedir. Sözcükler yapılarında geleneği muhafaza etmektedirler. Bu durum gelenekleri inceleyerek insanı anlamaya çalışan

halkbilimi ile etik ve metaetik disiplinlerinin iç içe olduklarını göstergesidir (Çobanoğlu, 2021a: 3-4). Yanı sıra etik ve metaetiğin incelediği konular, halkbiliminin araştırma alanlarının başında gelen geleneklerdir. Disiplinler arasındaki bu ortaklık sosyal olay ve olguların araştırılmasında ve bulguların yorumlanmasında birliktelik oluşturmayı kaçınılmaz kılmaktadır. Sosyal bilimler adı altında yer alan sosyoloji, psikoloji, antropoloji, tarih, sanat tarihi, etnoloji, arkeoloji gibi disiplinler olup aralarında çalışma yöntemleri haricinde büyük farklılıklar bulunmamaktadır. Dijital yaşam ve yeni bir çevrimiçi hayat olarak nitelendirilen metaverse'e¹ geçiş yapılan çağımızda artık bu disiplinlerin; disiplinlerarası çatışma halinden çıkıp disiplinlerarası çalışma durumuna geçmeleri kaçınılmazdır, nitekim çağımız dijital bir çağdır. Sosyal bilimlerin hem kendi içindeki disiplinlerle hem de fen bilimleri ile yakın temas halinde bulunması, ortak çalışmalar yapması gerekmektedir. Çünkü bütün disiplinler, öznesi insan olan bir alanı araştırmaktadırlar.

Günümüzde dünyamız, teknolojik olarak büyük bir değişim yaşamış ve gelişme kaydetmiştir. Uzun zaman önce hayalini kurmaktan uzak olunan onlarca teknolojik bulgu, hayata geçirilmiş ve yaşantımızın bir parçası haline gelmiştir. Değişen zamanla birlikte gelişen teknoloji hayata olumlu yönde katkıda bulunmakla birlikte toplumların etik algısında dolayısıyla o toplumun bireylerinin etik değerlere anlam yüklemesi noktasında olumsuz yönde etkilerde bulunmakta ve etik anlayış biçiminde değişikliklere yol açmaktadır. 21. yüzyılda dünyanın süratle içine çekildiği bu modernizm rüzgârlarıyla toplumlar kadim bilgileri yoluyla sahip oldukları etik değerlerden süratle uzaklaşmaya başlamışlardır. Bütün toplumlar kendi yapılarına göre değişiklik gösteren farklı etik sorunlarıyla mücadele etmektedirler. Bugün dünya, kültürel yozlaşma sebebiyle gündem maddesi durumunda olan gelir dağılımındaki adaletsizlik, savaşlar, terör, yoksulluğun küreselleşmesi, sağlık hizmetleri ve bu hizmetlere ulaşmaktaki yetersizlik, yapay zekâ kullanımının getirdiği/getireceği problemler, ekolojik sorunlar, bioetik saldırılar, ırkçılık, uyuşturucu kullanımı, çocuk/kadın/hayvan haklarındaki adaletsizlik gibi birçok etik sorunuyla karşı karşıyadır. İnsanlık olarak amacımız, teknolojik gelişimin yanı sıra bu etik sorunlarına çözüm getirerek adalet, eşitlik, saygı ve sevgi etik değerlerinin varlığıyla ulaşılmış, erdemli bir hayat sürdüren insana ulaşmaya çalışmak olmalıdır. Bu etik problemlerinin çözümünde kuşkusuz her toplum kendi mitolojik arka planı, kendi tarihi alt yapısı, kendi gelenekleri ve kendi kültür ürünlerinin kadim bilgilerinden yola çıkacaktır. Bu noktada bize yol gösterecek kaynakların başında halk edebiyatımız ve halk şairlerimizin ürünleri gelmektedir. Bu ürünler arasında Kazak Abdal'ın taşlamaları, gerek taşıdıkları etik değerler gerekse ürünlerin verildiği dönemde hâkim olan zihniyetin ötesine geçme, yerelden evrenselliğe diğer bir söyleyişle ahlaktan etiğe oradan da metaetik bakış açısına evrilen bir etik

---

¹ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Çobanoğlu, 2022).

anlayışı barındırmak yönüyle dikkat çekmektedir. Taşlamalar, Türk halk felsefesinin temel unsurlarını temsil etmektedir.

Bu düşüncelerimizden hareketle halkbilimsel bağlamda, disiplinlerarası bakış açısıyla araştırmalar yapmak ve etik ile metaetik konularının sadece ilahiyatın ya da felsefesinin alanı kapsamında olmadığını bu konuların da halkbiliminin çalışma alanlarından biri olduğunu ispatlamak amacıyla *Halkbilimsel Metaetik Kuramı* ortaya koymuş bulunmaktayız.

Çalışmamız; halkbiliminin bakış açısıyla metaetiğin bakış açısını birleştirerek halk felsefesinin toplumların etik anlayışlarında nasıl etkili olduğunu ortaya koyan kuramımız, Halkbilimsel Metaetik Kuram ve kuramın inceleme yöntemiyle âşık tarzı kültür geleneğimizde önemli bir isim olan Kazak Abdal'ın, *Beğenmez* redifli taşlamasında olumlu molekül etik değerleri incelemek ve etik problemlerinin çözümünde halk kültürümüzden, halk felsefemizden nasıl yararlanacağımız konusunda örnek bir çalışma yapmak amacını taşımaktadır. Bu anlamda öncelikle Halkbilimsel Metaetik Kuram'ı tanıyalım.

1. Halkbilimsel Metaetik Kuram

Halkbilimsel Metaetik Kuram etik, metaetik ve halkbilimi alanlarında disiplinlerarası bir çalışma ile ortaya konmuş bir kuramdır. Kuram çatı ve yapı elementleri olarak iki kısma ayrılmaktadır. Kuramın kavramsal çatı elementleri; *halk fikirleri*, *halk felsefesi* ve *disiplinlerarasılıktır*. Halkbilimi, gelenekleri inceleyerek insan davranışların çözümlenmesini onu daha iyi anlayabilmek amacını taşıyan bir bilim dalıdır (Çobanoğlu, 2015: 63); ahlak ise etiğin ana disiplinlerinden biri olarak toplumsal yaşantı içinde uyulması gereken kurallar bütünüdür. 20. yüzyılın başında normatif etiğe tepki olarak ortaya çıkan metaetik ise etik yargıları temellendirmeyi amaçlayan etik üzerine eleştirel düşünme sistemidir (Cevizci, 2002: 18). Bu anlamda ahlakı *hayatın kullanma kılavuzu* olarak tanımlamak ve metaetiği bir şemsiyeye benzeterek şemsiyenin altında yer alanları; ilk sırada etik, ikinci sırada ahlak olarak değerlendirmek mümkündür (Çobanoğlu, 2021a: 15). Etik ve halkbilimi disiplinlerinin ilk ortak noktası etik ve ahlak sözcüklerinin gelenek kavramını karşılayan sözcük köklerinden türemiş olmalarıdır. Bu durumda gelenekleri inceleyerek insanı tanımaya çalışan halkbilimi ile etik alanı arasında bariz bir yakınlık olduğu görülmektedir. Bu iki alan arasında disiplinlerarasılıkla ortaklık kurduğumuz bir diğer nokta temellendirme. Etik temellendirme, etik yargıların haklı gösterilmesi, haklılığının belgelenmesi işlemidir (Onart, 1976: 90-91). Metaetik disiplini özünde iki soruya cevap aramaktadır. Bu sorular *Bir ahlak yargısı nedir?* ve *Bir ahlak yargısı mantıksal olarak temellendirilebilir mi?* sorularıdır (Tepe, 2011: 93-98). Metaetik bir etik problemi hakkında önermeler ortaya koyarak problemi temellendirmeye çalışır; halkbilimi ise temellendirmeyi halk fikirleri ve bu fikirler yoluyla ulaştığı halk felsefesi (folk philosophy) ile

yapar. Disiplinlerarasılıkla bu iki alanın araştırma yöntemlerini sentezlemek mümkün olmaktadır. Özkul Çobanoğlu halk felsefesini; sosyo-kültürel bir düzen, zihinsel, metafizik bir sistematik olarak tanımlamakta ve Alan Dundes'ten yaptığı aktarmada Dundes'in (1972) halk felsefesini oluşturan çekirdek birimlerin halk fikirleri olduğunu ifade ettiğini belirtmektedir. Claude Lévi-Strauss (1994) sözlü nakil yoluyla gelen kalıplaşmaların gündelik yaşama uygulanmasını halk felsefesi olarak tanımlarken halk felsefesini *yap-takçılık* olarak adlandırmaktadır (2000: 12-14). Halk felsefesi, sosyal normların yapılanmasında bağlam görevi üstlenmekte, sosyal normlar da etik anlayışın yapılanmasında bağlam görevi üstlenmektedirler (Çobanoğlu, 2022a: 232).

Halkbilimsel Metaetik Kuram'ın kavramsal yapı elementleri; *önermesi* ve *işlevidir*. *Kuramın Önermesi*; ahlaksal yaşam; gelenekler, görenekler, âdetler, töre ve örfleri esas alarak temellendirilebilir'dir.

Kuramın işlevi; Halkbilimi ve metaetiğin olgu ve olaylara bakış açısını sosyal normlar ortaklığında ele alarak bu yapılanmanın toplumların etik anlayışlarının oluşmasında nasıl etkili olduğunun tespit edilmesini sağlar (Çobanoğlu, 2022b: 173). Metaetikselsorgulamada; etik değerler bağlamlarıyla ele alınır ve molekül etik değerler incelenerek etik değerlerin oluşumlarında geleneklerin üstlendikleri bağlam görevi ortaya konur. Halkbilimsel Metaetik Kuram; etik davranışların (ahlak kuralları), etik eylemlerin nedenini açıklamakta, etik unsurlar arasında bağlantı kurmakta, sistematik gözlemlerle kanıtlar ortaya koymakta, modifiye edilebilmekte ve kapsamlı bir önerme olarak *ahlaksal yaşam; gelenekler, görenekler, âdetler, töre ve örfleri esas alarak temellendirilebilir* önermesini ispatlamaktadır (Çobanoğlu, 2022c: 353).

2. Halkbilimsel Temellendirme Metaetiksels Çözümleme Yöntemi

Çalışmamızda Halkbilimsel Metaetik Kuram'ın inceleme yöntemi *Halkbilimsel Temellendirme Metaetiksels Çözümleme Yöntemi* kullanılacaktır. Yöntemimizin ilk aşamasında halkbilimindeki etik eylemler, metaetikte moral olgular olarak ele alınmakta ve anlatıda ya da etik oluşumdaki etik olgular sıralanmaktadır. İkinci aşamada sıralanan etik olguların anlatıda ya da etik oluşumdaki bağlamları, molekül etik değerleri baz alınarak halkbilimsel anlamda halk fikirleri, metaetiksels anlamda önermeleri kurulmaktadır. Üçüncü aşamada kurulan önermeler ve belirlenen halk fikirleri ve molekül etik değerlerden yola çıkarak etik değerlerin halk felsefesindeki yeri tespit edilmektedir.²

---

² Konuyla ilgili daha önceki çalışmamızda, Dede Korkut Kitabı etik indeksi hazırlanmıştır. Dede Korkut Kitabı'nda 173 olumlu ve olumsuz etik değer ile bu etik değerlerin ifade edildiği 929 bağlam sayısı tespit edilmiştir. Olumlu etik değerlerin sayısı 126'dır. Bağlam sayıları 777'dir. Olumsuz etik değerlerin sayısı 47'dir. Bağlam sayısı 152'dir. Çalışmanın tamamı için bk. (Çobanoğlu, 2021a: 1-813; Çobanoğlu, 2021b: 814-1771).

3. Âşık Tarzı Kültür Geleneğinde Olumlu ve Olumsuz Etik Değerler

Sözlü kültür anlatıları halk felsefesini yansıtarak toplumsal işlevlerini yerine getirirler. Tarihi dönemler içinde toplumların yaşam biçimlerine, inanç sistemlerine ve ihtiyaçlarına bağlı olarak farklı anlatım türlerini ortaya konmuştur. Türk toplulukları Anadolu'ya geçip yerleşik bir hayata başladıklarında Orta Asya'dan getirdikleri ozan baksı geleneğinin âşık tarzı kültür geleneğine evrildiği görülmektedir. Bu anlamda âşık tarzı kültür geleneğini, ozan baksı geleneğinin devamı, başka bir söyleyişle form değiştirmiş şekli olarak adlandırmak mümkündür. Âşık tarzı şiir geleneği de Türk halk felsefesinin en güzel dile getirildiği kültür ürünlerimizdendir. Türk dünyası sözlü anlatıları, tarih dönemleri boyunca farklı kişilerce yazıya geçirilmiştir. Bu sözlü anlatımların yazıya geçirilip yazılı anlatım haline getirilmeleri onların günümüze kadar ulaşmalarını sağlamıştır. Bu noktada, söz konusu metinlerin sadece sözel bir anlatının kaleme alınması yöntemiyle oluşturulmadığına dikkati çekmek isteriz. Dursun Yıldırım (2000: 37) herhangi bir işin yapılmasında, bir nesnenin alet/araç olarak kullanıma girmesi, aynı şekilde belli bir mimariyle bir yapının inşa edilmesi veya bir oyunun bir eğlencenin bir ibadet yönteminin uygulamalı olarak icrasıyla oluşan yaratımların da başlı başına birer *metin* durumunda olduklarını söylemekte ve yarattığımızı *söze* dökmeden onu anlaşılır hale getirmemizin mümkün olmadığını, bunu söze döktüğümüz takdirde ürünün/nesnenin kendini anlatacak *metni*ni oluşturmuş olduğumuzu öne sürmektedir. Halkbilimsel bakış açısı ve metaetikselleştirme ilişkisinde içinde kültür ürünlerimiz incelendiğinde, etik sorunlarının çözümü olarak; her sözün yer aldığı sosyokültürel dokuda, icadından günümüze dek gelen kullanımları bağlamında bir *gelenek*i ifade ettiği kabulüyle, toplumumuzun ortak duygu ve düşüncelerinin dile getirildiği hemen hemen bütün halk edebiyatı ürünlerimizde etik değerlerimize yer verildiği ve bu birikiminin sözlü anlatımlar yoluyla yeni nesillere aktarıldığı görülmektedir. Anlatılar, toplumun değerlerini bilmesi, değerlerine sahip çıkması amacıyla ihtiyaca göre üretilmektedir (Çobanoğlu, 2021a: 13-14).

Anadolu'da yerleşik yaşama geçen Türklerin ozan baksı geleneğinin devamı olarak adlandırabileceğimiz âşık tarzı kültür geleneğinde halk felsefesine geniş olarak yer verildiği ve etik değerlerin sıklıkla dile getirildiği görülmektedir. Bu anlamda etik anlayış; doğruyla yanlış ayırt edebilmeyi, haklı ile haksız ortaya koyabilmeyi, iyi kavramı ile kötü kavramı arasındaki farkı gösterebilmeyi, adil olan etik eylem ile adil olmayan etik eylemi belirleyebilmeyi ve bunlara uygun davranış kalıplarını sergileyebilmeyi sağlayan öğretilerdir. Etik öğretilerinde; kanunlar tarafından sınırları belirlenmiş uygulamaların dışında kalan, bireyin toplumdan ve toplumun bireyden beklentisine uygun olarak hareket edilmesini sağlayan davranış ve eylemlerin hakimiyeti söz konusudur. Etik değerler içinde evrensel olarak kabul ettiğimiz etik değerler vardır. Bunlar *özgürlük*, *eşitlik*, *sevgi*, *saygı*,

dürüstlük, yalandan uzak durmak gibi olumlu değerlerdir. Bir toplumda erdem sahibi insan olarak anılmak, ancak bireyin bizzat kendisinin değer sahibi olmasıyla mümkündür. Birey sahip olduğu bu değerlerler çevresinde olumlu davranışlar sergileyerek çevresiyle olumlu ilişkileri kurabildiği ölçüde erdemli insan olma statüsü elde etmektedir. Erdem sahibi birey çevresindeki insanları sever, kendisinden büyüklere karşı saygılıdır, her işte akıl ve mantığı ön plana çıkararak düşünür, verdiği sözleri tutar, yardımsever olur, yalan söylemekten imtina eder ve insancıldır, daha birçok olumlu etik değeri ekleyebileceğimiz bu özellikler insanı erdem sahibi yapar. Erdem sahibi insanların oluşturduğu bir toplum topyekûn erdem sahibi olur ve her ne kadar bir ütopya olarak düşünülse de böyle bir toplumu gerçekleştirilebilmek yolunda emek harcamak insanlığın vazifesi, kendinden sonra gelecek nesillere borcu durumundadır.

Âşık tarzı kültür geleneği ürünleri içinde özellikle taşlama türünde, toplumda aksayan noktalara dikkat çekildiği, etik değerlerin yitirilmesinden duyulan kaygının vurgulandığı, bu yitime sebep olanların ifşâ edilmekten çekinilmediği bir anlatım görülmektedir. Bir toplumda ozanların ne kadar önemli olduğunun göstergesi bu duruma, özellikle âşık tarzı kültür geleneği çerçevesinde eserler veren Kazak Abdal'ın taşlamalarında sıkça rastlanmaktadır. Taşlama türünün en iyi temsilcilerinden biri olan Kazak Abdal'ın eserlerinde, toplumun halk felsefesini ifade eden etik değerlere hususiyetle yer verdiği görülmektedir. Âşığın eserleri arasında etik açısından ele alacağımız *Beğenmez* redifli taşlamasında etik değerlerin dile getirilmesinde farklı bir yöntem uygulanmıştır. Âşık, benimsediği mecazî söyleyişle olumsuz etik eylemlere yer vererek olumlu etik değerleri çağrıştırmayı hedeflemiş ve olumsuz etik eylemler yoluyla *Kibirli Olmak* olumsuz etik değerinin olumlu *molekül etik değerlerine* işaret etmiştir.³

4. Etik Değerlerin Sistematik ve Zincirleme Moleküler Yapısı

Kazak Abdal'ın *Beğenmez* redifli taşlamasında *Kibirli Olmak Olumsuz Etik Değerini* Halkbilimsel Metaetik Kuram'ın kavramsal yapı elementlerinin temel unsurlarını oluşturan *Etik Değerin Özü/Etik Değerin Halk Fikri; Etik Değerin Temellendirilmesi; Etik Değerlerin Bağlamları ve Molekül Etik Değerler* başlıklarıyla inceleyeceğiz. Kavramlarımızı tanımlayalım.

a) Etik Değerlerin Özü/Etik Değerin Halk Fikri: İnsan var olduğu andan itibaren kendini tanımaya, anlamaya ve açıklamaya çalışmıştır. Kendini tanımlayabilmek için duygu, düşünce ve tepkilerini incelemiş ve

---

³ Daha önce yaptığımız çalışmalarda; Kazak Abdal'ın, *Beğenmez* redifli taşlamasının ahlaki gelenekler bağlamında kibirli olmamak ve kendini beğenmiş olmamak olumlu etik değeri, kültürel ergonomi çerçevesinde, etik kodlar bağlamında temellendirilmiş ve Kazak Abdal taşlamalarında olumsuz etik eylemlerle çağrıştırdığı olumlu etik değerlerin çözümlemesi yapılmıştır. Bu çalışmada kibirli olmak olumsuz etik değerinin, olumlu molekül etik değerlerine yer verilmiştir. Söz konusu çalışmalar için bk. (Çobanoğlu, 2022d: 143-168; Çobanoğlu, 2022e: 53-55).

bunlara mizaç özellikleri adını vermiştir. Taşıdığı bu mizaç özelliklerini *doğuştan getirilen* ve *sonradan kazanılanlar* olarak iki kısma ayırmış ve doğuştan getirilenleri *biyolojik ve psikolojik faktörlerle*; sonradan kazanılanları *dışsal faktörlerle* yaşadığı toplumun, kültürel yapısıyla açıklamaya çalışmıştır. Bireylerin mizaç özellikleri olduğu gibi toplumların da mizaç özellikleri vardır. Bu anlamda etik değerler, toplumların mizaç özelliklerinden biri olarak kabul edebileceğimiz unsurlardan biridir. Etik değerler ait oldukları toplumun halk felsefesini yansıtır. Etik değerler, toplumların halk felsefesini özlerinde/yapılarında barındırır ve bunları halk fikirleri yoluyla nesillere taşırlar. Bu oluşumlara *çekirdek birimler* adı verilmektedir. Halk fikirleri diğer bir söyleyişle çekirdek birimlerin bir araya gelmesiyle halk felsefesi husule gelmektedir. Kazak Abdal'ın, *Beğenmez* redifli taşlamasında, halk fikri olarak kendini beğenmiş olmamak düsturu ele alınmıştır. Eylemesi olumlu bulunan bu düstur, *Kibirli Olmak Olumsuz Etik Değeri*yle karşılanmaktadır. Taşlamada bu etik değerın aksini gösteren olumsuz etik eylemlerin çağrıştırılması suretiyle olumlu molekül etik değerler işaret edilmektedir.

Birinci Temel Unsur

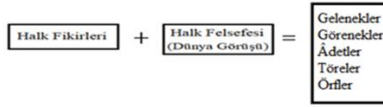
$$\boxed{\text{Halk Fikirleri}} + \boxed{\text{Halk Fikirleri}} = \boxed{\text{Halk Felsefesi (Dünya Görüşü)}}$$

b) Etik Değerlerin Temellendirilmesi: Bütün toplumların etik anlayışı birbirinden farklıdır. Bu anlayışın oluşumunda o toplumun halk felsefesini husule getiren unsurlar etkilidir. Bu unsurları mitolojik arka plan, tarih, kültürel faktörler; toplumların dünyayı algılayış, hayata karşı vaziyet alış şekilleri olarak sıralamak ve bu sıralamaya pek çok unsuru katmak mümkündür. Etik değerler tüm bu unsurlardan beslenerek yapılırlar. Etik değerler, metaetikselsel bir yaklaşımla incelenecekleri zaman tüm bu alt başlıkları içeren, bu alt başlıklardan faydalanarak yapılacak bir temellendirmeye gereksinim duymaktadırlar. Temellendirme bir gerekçelendirme sistemidir. Etik değerlerin kabul edilebilir ve uygulanabilir olmaları açısından gereklidir. Bir etik değer için sorulan; *Bu değer niçin önemlidir?* ya da *Bizim bu etik eylemi gerçekleştirmemizin sebebi nedir?* şeklindeki sorulara cevap verilebilmeli, etik eylemler gerekçelendirilebilmelidir. Aksi söz konusu olduğunda diğer bir söyleyişle mantıkla açıklanamayan bir etik değer, varlığını sürdürülemez. Etik değerın temellendirilmesi, barındırdığı halk fikirleri ve sistematik olarak bağlantılı

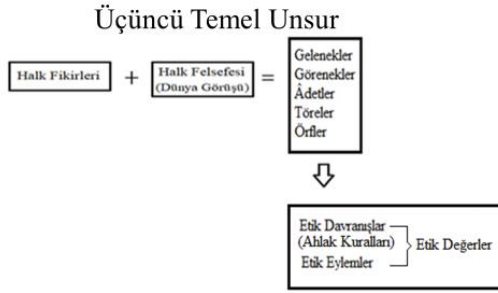
olduğu molekül etik değerler vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Halk fikirlerinin bir araya gelerek halk felsefesi (dünya görüşü) oluşturmakta ve bu oluşumun da gelenek, görenek, âdet, töre ve örfler gibi sosyal normlarının oluşumunda bağlam görevi üstlenmektedir. Bu birbirini tamamlayan uzun soluklu süreç gerek halk fikirlerinin gerekse sistematik olarak bağlantılı olan molekül etik değerleri oluşmasında etkili olmakta ve etik değerlerin temellendirilmesine zemin hazırlamaktadır. Kazak Abdal'ın *Beğenmez* redifli taşlamasında ana etik değerlerin temellendirilmesinde, molekül etik değerler rol oynamaktadır.

İkinci Temel Unsur

c) Etik Değerlerin Bağlamları: Ahlak kuralları; dünyaya gelmemizle birlikte başlayan öğrenme sürecimiz boyunca öğrendiğimiz, aldığımız eğitimde, kültürümüzde yer eden, gerekmedikçe eyleme dökmediğimiz fakat toplumsal olarak doğruluğunu kabul ettiğimiz etik davranışlardır. Biz bunları *hayatın kullanma kılavuzu* olarak tanımlamaktayız. *Etik eylemler* ise kolektif şuuraltımızdaki *etik davranışların (ahlak kuralları)* eyleme dökülmesidir. Gerekli görüldüğü noktalarda kafamızda şekil bulmuş, doğruluğu tartışmasız olan ahlak kuralını eyleyerek onu eyleme dökeriz. Etik davranış (ahlak kuralları) ve etik eylemlerin kavramsallaştırılması *etik değerleri* verir. Tüm bu etik oluşum ise bir toplumun *etik anlayışını* ortaya koyar. Örneğin eve gelen misafiri rahat ettirme fikri bir *etik davranış* örneğidir. Misafire ikramlarda bulunulması, onu rahat ettirmek, memnun etmek için çaba gösterilmesi *etik eylemdir*. Eyllenen etik eylem kavramsallaştırıldığında *misafirperverlik olumlu etik değerine* ulaşılır. Bu kavramsallaştırma bazen bir sözcükle *misafirperverlik* gibi bazen de bir birleşik eylemle *misafirperver olmak* şeklinde ifade edilebilir. Etik değerlerin; etik davranışların (ahlak kuralları), etik eylemlerin bir sözcükle ya da bir birleşik eylemle kavramsallaştırılmış olması sebebiyle bütün etik değerleri, bağlamlarına göre diğer bir söyleyişle etik değerlerin eylendiği yere, eylendiği noktaya, şekle, hale, duruma göre yorumlamak gerekmektedir. Etik davranışların (ahlak kuralları), etik eylemlerin ve etik değerlerin oluşumunda bağlam görevi üstlenen yapılar *sosyal normlardır*. Etik değerlerin kendilerini işaret eden etik davranışların, eylemlerin ve molekül etik değerlerin tek bir bağlamının baz alınarak yorumlanması, etik değerlerin tanımını ve kapsamını sınırlar (Çobanoğlu, 2022b: 175). Kazak Abdal'ın *Beğenmez* redifli taşlamasında etik değerlerin eylendiği her bağlamın farklı

farklı yorumlanması gerekmektedir. Nitekim işaret edilen molekül etik değer her bağlamda farklılık göstermektedir.

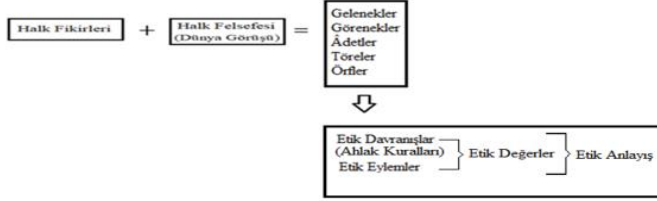

d) Molekül Etik Değerler: Bir etik değer; birkaç etik davranış, birkaç etik eylemi ve birkaç etik değerini ifade etmesi mümkündür. Etik değerın ortaya çıkış dinamiklerinde yer alan, olumlu ya da olumsuz olabilen ve etik değeri işaret eden, etik değerle bağlantı oluşturan, benzerlik gösteren yapılara, *etik değerin molekülleri* adını veriyoruz. Bir etik değer, kendisiyle bağlantılı olan etik davranışlardan, eylemlerden ve molekül etik değerlerden bağımsız olarak yorumlanamaz. Etik değerlerin yorumlanmasında kendisiyle benzerlik gösteren bütün etik kümelerinin bağlantıları, ilişkileri göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin büyüklere karşı davranış kalıpları ve bu kalıpların eyleme dökülüşü *saygı olumlu etik değeri* kapsamında gerçekleşmekte *el öpmek, boyun öpmek, etek öpmek, yer öpmek, diz çökmek, eli önce yere sonra göğüse koyarak selam vermek* gibi etik eylemler, saygı etik değerinin moleküllerini oluşturmaktadır. Büyüklere saygı etik değeri aynı anda küçüklere sevgi etik değerini getirmektedir. Küçüklere sevgi etik değeri, büyüklere saygı etik değerinin moleküllerinden biridir. Bu iki etik değer arasındaki bağlantı göz önünde bulundurmadan yapılacak yorumlar yetersiz kalacaktır.

Etik değerler, toplumsal etik anlayış içinde hem olumlu hem de olumsuz etik değerler olarak yer alırlar dolayısıyla dinamikleri arasında bulunan molekül etik değerler de hem olumlu hem de olumsuz olabilmektedirler. Olumsuz etik değerler ve olumsuz molekül etik değerler, toplumsal kabul ve redlerin göstergeleridir. Eylendikleri takdirde uygulanacak yasak ve cezaları belirlerler. Bu yasak ve cezalar toplumsal etik anlayışın sınırlarını çizmekte diğer bir söyleyişle toplumun neyi, ne derece, hangi ölçüler dahilinde kabul veya reddedeceğini; neyi kınadığını, neyi cezalandırdığını, kesinlikle affı olmayan eylemleri göstermekte yanı sıra toplumun hayatı algılayış şeklini, hayata karşı duruşunu ifade etmektedirler (Çobanoğlu, 2023a: 134).

Kazak Abdal'ın Beğenmez redifli taşlamasında molekül etik değerler olarak *Bilgiye, Bilgeye Saygı Göstermek, Dinî Değerlere Saygılı Olmak, Alçakgönüllü Olmak, Kanaatkâr Olmak, Fazilet Sahibi Olmak, Eyleneşi Ayıp Kabul Edilen Davranışlar ve Eylemlerden Kaçınmak, Had bilmek* etik değerleri tespit edilmiştir.

Dördüncü Temel Unsur

5. Kibirli Olmak Olumsuz Etik Değeri ile Sistematik ve Zincirleme Olumlu Molekül Etik Değerlerin Yapısı

Kazak Abdal'ın Beğenmez redifli taşlamasındaki olumsuz etik değer *Kibirli Olmak Olumsuz Etik Değeri*dir. Her olumlu etik değer, zıttı eylendiği takdirde olumsuz bir etik değere; her olumsuz etik değer de zıttı eylendiği takdirde olumlu bir etik değere dönüşmektedir. Erdemli olmayan insan özelliklerinden sayılan kibirli olmak olumsuz etik değerleri de zıttı eylendiğinde kibirli olmamak olumlu etik değerleri veya kendini beğenmiş olmamak olumlu etik değerine dönüşmektedir. Bu anlamda kibirli olmak tasvip edilmeyen kınanan, eyleneşmesi, uzak durulması gereken olumsuz bir etik değer olarak erdem kavramının genel çerçevesi içindeki özel yerini almıştır (Çobanoğlu, 2022b: 180-181). Bu suretle kibirli olmak olumsuz etik değerinin özünde yatan halk fikri; *toplum içinde yaşayan birey, kibirli ve kendini beğenmiş olmamalıdır* önermesiyle ifade edilebilir. Taşlamasının sekiz kıtası bağlamlarımızı oluşturmaktadır. Her kıtanın sonunda: *Selam vermek için kesian beğenmez; Camiye gelir erkan beğenmez; Berbere gelir de dükkan beğenmez; Şehristana gelir ezan beğenmez; Kahvede fağfuri fincan beğenmez; Rumeli bohçasından duhan beğenmez; Bedestene gelir kaftan beğenmez; İnci yakut ister mercan beğenmez* dizeleri bağlamların özelliklerini belirtmektedir. Çalışmamızın bu bölümünde, taşlamada kibirli olmak olumsuz etik değeri ile sistematik ve zincirleme olumlu molekül etik değerler olarak tespit edilen; *Bilgiye, Bilgeye Saygı Göstermek, Dinî Değerlere Saygılı Olmak, Alçakgönüllü Olmak, Kanaatkâr Olmak, Fazilet Sahibi Olmak, Eyleneşi Ayıp Kabul Edilen Davranışlardan ve Eylemlerden Kaçınmak, Had bilmek* etik değerleri, çözümleme tablomuzdaki maddeler dahilinde sırasıyla

incelenecek, molekül etik değerlerin yapısı ortaya konacak, etik değerler temellendirilecek ve halk felsefesindeki yeri belirlenecektir. Çözümleme tablomuz şu şekildedir.

Halkbilimsel temellendirme metaetiksel çözümleme yöntemiyle kibirli olmak olumsuz etik değerinin olumlu molekül etik değerleri çözümleme tablosu

<i>Kibirli Olmak Etik Değerinin Sistematik ve Zincirleme Molekül Etik Değerleri</i>
<p>1. a. Halkbilimsel anlamda halk fikri/metaetiksel anlamda önerme: Kibirli olmak herkesi küçük görmeye yol açar.</p> <p>b. Bağlam: 1. Dörtlük</p> <p>c. Molekül etik değer: Bilgiye, bilgeye saygı göstermek.</p>
<p>2. a. Halkbilimsel anlamda halk fikri/metaetiksel anlamda önerme: Kibirli olmak başkalarının fikirlerini kabul etmeyi engeller.</p> <p>b. Bağlam: 2. Dörtlük</p> <p>c. Molekül etik değer: Dinî değerlere saygılı olmak.</p>
<p>3. a. Halkbilimsel anlamda halk fikri/metaetiksel anlamda önerme: Kibirli olmak beraberinde insanları küçümseme ve ezme olumsuz etik eylemlerini getirir.</p> <p>b. Bağlam: 3. Dörtlük.</p> <p>c. Molekül etik değer: Alçakgönüllü olmak.</p>
<p>4. a. Halkbilimsel anlamda halk fikri/metaetiksel anlamda önerme: Kibirli olmak kendini beğenmişlik duygusu yaratır.</p> <p>b. Bağlam: 4. Dörtlük.</p> <p>c. Molekül etik değer: Kanaatkâr olmak.</p>
<p>5. a. Halkbilimsel anlamda halk fikri/metaetiksel anlamda önerme: Kibirli olmak bastırılmış bir aşağılık kompleksinin ürünüdür.</p> <p>b. Bağlam: 5. Dörtlük ve 6. Dörtlük.</p> <p>c. Molekül etik değer: Fazilet sahibi olmak.</p>
<p>7. a. Halkbilimsel anlamda halk fikri/metaetiksel anlamda önerme: Kibirli olmak kıskırtılmış bir yükseklik kompleksine yol açar.</p> <p>b. Bağlam: 7. Dörtlük.</p> <p>c. Molekül etik değer: Eylenmesi ayıp kabul edilen davranış ve eylemlerden kaçınmak.</p>
<p>8. a. Halkbilimsel anlamda halk fikri/metaetiksel anlamda önerme: Kibirli olmanın özünde, örselenmiş bir kişilik ve kontrol dışı gerçekleşen olumsuz etik eylemler yatmaktadır.</p> <p>b. Bağlam: 8. Dörtlük.</p> <p>c. Molekül etik değer: Had bilmek.</p>

5.1. Molekül Etik Değerlerin Temellendirilmesi

1. a. Molekül Etik Değer: Bilgiye, bilgeye saygı göstermek olumlu etik değeri.

b. Bağlam: 1. Dörtlük.

*Ormanda büyüyen adam azgını
Çarşıda pazarda insan beğenmez
Medrese kaçkını softa bozgunu
Selam vermek için kesan beğenmez*

c. Molekül Etik Değerin Temellendirilmesi: Antik çağda filozoflar *bilgeler* olarak tanınmaktadır. Bilgelige ulaşmanın yolu eleştirel düşünceden geçmektedir. Antik çağın *bilgeleri* günümüzde *eleştirel düşünür* olarak tanımlanmaktadır. Eleştirel düşünceye ulaşmak için de eğitim gerekmektedir. Sokrates'in diyaloglarına bakıldığında eleştirel düşüncenin varlığını görmekteyiz. Eleştirel düşünce; bilgi ve deneyimle desteklenmiş olmalıdır. Akla dayalı olmalıdır. Kapsamı dâhilinde uygulamaya dönük yargıları da bulundurabilmelidir (Lipman'dan akt. Gündoğdu, 2009: 57-74). Başka bir ifadeyle eleştirel düşünceyi gerçekleştirmek yolunda bilgelik özelliği taşıyan bireylerin; insanların sorgulamadan doğru kabul ettikleri şeyleri sorgulamadan kabul etmediklerini, fikirlerini sınamaya istekli olduklarını, düşüncelerinin hem akıcı hem de tutarlı olmasını sağlama isteği içinde bulduklarını ve bu yolla gerçeğe ulaşmaya çalıştıklarını söyleyebiliriz (Honer ve Hunt, 1996). Eleştirel düşünen bilge beyinler için Konfüçyüs; onların doğruyu açık seçik görebildiklerini, olayları ve olguları iyi anlayıp doğru yorumladıklarını, kuşkuya düştükleri konularda soracakları soruları doğru seçebildiklerini ve öfkelenedikleri zaman kendilerine hâkim olup sorunları düşünerek çözmeyi tercih ettiklerini söylemektedir (Cevizci, 2010).

I. dörtlükte *Kibirli olmak herkesi küçük görmeye yol açar* önermemiz doğrultusunda, Kazak Abdal'ın Beğenmez redifli taşlamasında portresi çizilen kibirli birey, yalnız büyümüş ve eğitim almamıştır. Eğitimsiz olması sebebiyle cahil cesareti göstermekte ve her şeyi herkesten çok bildiğini düşünmektedir. Bu bireyin; insanların 'sorgulamadan' doğru kabul ettikleri şeyleri, 'sorgulamadan' kabul etmeyen, fikirlerini sınamaya istekli, düşüncelerinin hem akıcı hem de tutarlı olmasını sağlama isteği içinde bulunan ve bu yolla gerçeğe ulaşmaya çalışan bir birey diğer bir söyleyişle eleştirel düşünceye sahip bir birey olduğu söylenilemez. Birey kendisi bu vasıflara sahip olmadığı gibi kibri nedeniyle eğitim almış bireyleri de küçümsemektedir. Bu sebeple dörtlükte olumsuz etik eylemlerle çağrıştırılan kibirli olmak olumsuz etik değerinin molekül etik değeri olarak *bilgiye, bilgeye saygı göstermek olumlu etik değeri* görülmektedir.

2. a. Molekül Etik Değer: Dinî değerlere saygılı olmak olumlu etik değeri.

b. Bağlam: II. Dörtlük
*Âlemi ta'n eder yanına varsan
Seni yanlıtır bir mesele sorsan
Bir cim çıkmaz eğer karnını yarsan*

Camiye gelir de erkan beğenmez

c. Molekül Etik Değerin Temellendirilmesi:

Toplumların meydana getirdikleri kültürler, medeniyetler onların inandıkları dinlerden beslenmektedir. Bu anlamda insan davranışlarında din olgusu; bireylerin dünya görüşlerinin oluşmasında, sürdürdükleri sosyal hayatın genel çerçevesinde, sosyal normlarında son derece etkili bir unsur olarak yer almaktadır. Türk kültürünün en önemli yapı taşlarından biri hiç kuşkusuz İslam dini ve İslam geleneğidir. Türk toplumları dünya görüşlerini İslamiyet'le yoğurmuş ve İslamiyet kavramı çerçevesinde bir Türk kimliği meydana getirmişlerdir. Milletimizin yaşattığı değerler İslam kaynağından beslenmektedir. İslam medeniyetiyle Türk kültürünün sentezi, Türk topluluklarının çağdaşlarına göre yüksek bir yaşam statüsüne ulaşmasını sağlamıştır. Ulaşılan bu yüksek statünün göstergelerine hem dönemin günlük yaşantısında hem de bilim, sanat ve edebiyat alanlarında verilen ürünlerde rastlamak mümkündür (Kaplan, 1986).

İslami değerler (Bolay, 2007: 18); Türk toplumunun İslam pratiğinden doğup gelişen bilgisiyile ve imanın günlük yaşamın her kademesinde yaşanmasıyla yanı sıra belli pratiklerin uygulanmasıyla gelenekleşmektedir. Uygulamaya dökülen bu gelenekler bir medeniyet hadisesi olarak asırlar boyunca sınanmıştır. Bu sınamaya bir örnek olarak özellikle Ramazan ayında toplumsal bir katılım dâhilinde nasıl bir medeniyet hadisesinin yaşandığını, bir değerler yumağının teşekkül ettiğini görmemek mümkün değildir (Çobanoğlu, 2023b: 98).

II. dörtlükte *Kibirli olmak başkalarının fikirlerini kabul etmeyi engeller* önermemiz doğrultusunda, her şeyi bildiği düşüncesiyle hareket eden kibir sahibi birey, kendisine danışılan mevzularda bilgisizliği sebebiyle danışanı yanıltmakta ve dinî vecibelerini yerine getirmek için en önemli kutsal mekân olan camiye gelen bireyleri beğenmemektedir. Bu beğenmemelik toplum nezdinde cami erkânı ile sınırlı kalmamakta mekânın da birey tarafından beğenilmediği algısını oluşturmaktadır. Bu durum dinî değerlere saygı kapsamında kabul edilecek bir davranış değildir. Yanı sıra bireyin, dinî vecibelerini yerine getirmek amacıyla camiye gelenlere karşı sergilediği olumsuz tutum, onun dinen günaha girdiği düşüncesini oluşturmaktadır. Dörtlükte olumsuz etik eylemlerle çağrıştırılan kibirli olmak olumsuz etik değerinin molekül etik değeri olarak *dini değerlere saygılı olmak olumlu etik değeri* görülmektedir.

3. a. Molekül Etik Değer: Alçakgönüllü olmak olumlu etik değeri.

b. Bağlam: III. Dörtlük

Elin kapısında kul kardaş olan

Burnu sümüklü hem gözü yaş olan

Bayramdan bayrama bir traş olan

Berbere gelir de dükkân beğenmez

c. Molekül Etik Değerin Temellendirilmesi: Alçakgönüllülük erdemi; pozitif psikolojinin erdemler sınıflamasında, ana erdem durumundaki *ölçülülük erdeminin* alt erdem sınıfıdır. Etik değerler bazen iki yönlü olabilirler. İki yönlü özellik gösteren etik değerleri *düşünsel etik değer* ve *eylemsel etik değer* olarak gruplandırmaktayız. Etik anlayış içinde bir davranış, bir tutum, bir kavram olarak gördüğümüz etik olgu *düşünsel etik değer*; uygulamalar, pratikler olarak gördüğümüz etik olgu ise *eylemsel etik değer*dir. Alçakgönüllülük etik değerinde iki yönlü özelliği görmekteyiz: birincisi *düşünsel alçakgönüllülük* ikincisi *eylemsel alçakgönüllülük*.

Düşünsel alçakgönüllülük; düşünsel alçakgönüllülüğün en güzel örneğini Sokrates bizzat yaşam felsefesiyle vermektedir. Sokrates felsefesi *Bildiğim bir şey varsa o da hiçbir şey bilmediğimdir* sözüyle düşünsel alçakgönüllülüğü adeta özetlemektedir. Bu ifadeye düşünsel alçakgönüllülük bağlamında bakıldığında, İslam filozoflarından Yunus Emre'nin ve Hacı Bektaş Velî'nin *kendini bilmek* felsefesiyle özdeşleştiğini görmekteyiz. Bu felsefesinin halk fikirleri; *alçakgönüllü ol, kendini bil, bildiğin şeylerin ne kadar az olduğunun farkında ol, bilginle, eylemlerinle, davranışlarınla böbürlenmedir*. Sokrates'in felsefesini benimseyen Popper (2005: 63) problemlere bulunan her çözümün, başka çözümsüz problemler yarattığını ve bilmediğimiz şeyleri arttırdığını söylemektedir.

Eylemsel alçakgönüllülük; eylemsel alçakgönüllülük yine alt erdemlerden biri olan affetmek erdemiyle bir arada alınabilir çünkü her alçakgönüllülük eyleminin alt düşüncesinde, karşıdaki bireyi bir affa uğratmak durumunun varlığı söz konusudur. Birey karşıdaki bireyin yerine göre bilgisizliğini, acizliğini, yanlışını, hatasını affederek ona alçakgönüllülük göstermektedir. Onu kendi içinde aklama psikoloji içindedir. İnsan bazı hallerde egosunun diğer bir söyleyişle acizyetinin tuzağına düşmektedir. Birey derin bir etik bilincine sahip olsa da çoğu yerde egosunu bastıramama durumu ile karşılaşmakta ve etik bilincinin getirisi doğru davranış kalıplarını sergileyememektedir. İşte bu kısır döngü de olumsuz etik değerlerin ortaya çıkmasında kuvvetli bir etkidir. Kibirli Olmak olumsuz etik değeri, bireyin etik bilinci kapsamında davranmadığı, dizginleyemediği yüksek egosunun neticesinde ortaya çıkan olumsuz bir etik değerdir. Oysaki birey, tutum ve davranışlarında bir orta nokta belirlemelidir. Bu orta nokta ne aşırılığa kaçmayı ne de olması gerekenden daha aşağı olmayı gerektirir. Tutumlar ve davranışlar bir denge dâhilinde yürütülmelidir. Ahlakî ve dinî öğretilerde; bireylerin davranışlarında orta noktanın bulunmasının, bu yolla bireylerinin ruh dünyalarında sağlayacakları mutlak dengenin davranışlara/eylemlere dökülmesinde ne kadar önemli bir husus olduğuna dikkat çekilmektedir. Yunus Emre (2013: 40) davranışlarında orta noktayı bulamayan bu insan tipini *aklın gücüne başvurmayan insan* olarak tanımlamaktadır. Mevlana ise davranışlarında orta nokta olmayan insanı *Tanrı'dan uzaklaşan insan* olarak

nitelendirmektedir (2015: 134). Her iki düşünürün görüşü de orta noktanın önemini vurgulayan görüşlerdir.

III. dörtlükte *Kibirli olmak beraberinde insanları küçümsemek ve ezmeye çalışmak olumsuz etik eylemlerini getirir* önermemiz doğrutusunda, başkasına hizmet etmekle yükümlü olan kibir sahibi birey, kişisel bakımını ihmal ettiği halde bu bakımı yaptırabileceği mekânları beğenmemektedir. Bu haliyle *düşünsel alçakgönüllük* kapsamı dâhilinde olmakla birlikte sergilediği etik eylem, olumsuz bir etik eylemdir. Dörtlükte olumsuz etik eylemlerle çağrıştırılan kibirli olmak olumsuz etik değerinin molekül etik değeri olarak *alçakgönüllü olmak olumlu etik değeri* görülmektedir.

4. a. Molekül Etik Değer: Kanaatkâr olmak olumlu etik değeri.

b. Bağlam: IV. Dörtlük.

Dağlarda bayırda gezen bir yörük

Kim tımar sipahi kimi ser bölük

Bir elife dili dönmeyen hödük

Şehristana gelir ezan beğenmez

c. Molekül Etik Değerin Temellendirilmesi: Türk etik anlayışında elinde bulunanla yetinmek, kanaat etmek övülen bir etik değerdir. Bu olumlu değer aksine hırstır. Kötü ahlakın anası olarak bilinen hırs kapsamında açgözlülük ve cimrilik başta olmak üzere pek çok olumsuz etik değer yer alır. Bu olumsuz etik değerler İslam dinince de yasaklanmıştır ve eylemesi günah kabul edilmektedir. İslam dininde bireyin hırsını dizginlemesi, elindekiyle yetinmeyi bilmesi, kanaat etmesi gerekmektedir.

Fakat kanaat etmek olumlu etik değerinin insanlar tarafından farklı algılandığı ve olumsuz bir etik eylem şeklinde eylendiği durumlar da vardır. Örneğin kanaat etmek bazı insanlar tarafından bir tür kadercilik olarak algılanmış ve hayat tarzı olarak benimsemiştir. Dolayısıyla bu insanlar uyuşuk ve çaresiz bir hayat sürmeye başlamışlardır. Kanaat etmenin uyuşukluk, çaresizlik, tembellik olarak algılanması toplumda görevlerin ihmal edilmesine neden olur. Yine bazıları elindekiyle yetinmenin himmetsizliğe ve kararsızlığa neden olduğu düşüncesindedirler (Sealibi, 1981: 96-98).

Kanaat etmek etik değeri konusunda bireylerin bakış açılarına göre bazı farklılıklar görünse de doğru olan etik eylem, insanın ait olduğu toplumun yararına çalışması ve eline geçenle mutlu olmasıdır. Bu noktada bireyin daha fazlasını elde etmeye çalışmasında kanaatkârlık, herhangi bir engel teşkil etmemektedir. Fakat bir elife dili dönmeyen bireyin şehre geldiğinde okunan ezanı beğenmemesi, onun yaşantısında elde ettikleri karşısında kanaatkâr bir tavır sergilemediğini göstermektedir.

IV. dörtlükte *Kibirli olmak kendini beğenmişlik duygusu yaratır* önermemiz doğrutusunda, Kazak Abdal örneklediği kibirli bireyi yörük olarak tanımlamış ve onun doğa içindeki yaşantısını dile getirerek şehre

geldiğinde bulunulan mekânı beğenmediğini ifade etmiştir. Dörtlükte olumsuz etik eylemlerle çağrıştırılan kibirli olmak olumsuz etik değerinin molekül etik değeri olarak *kanaatkâr olmak olumlu etik değeri* görülmektedir.

5. ve 6. Dizelerdeki Molekül Etik Değer: Fazilet sahibi olmak olumlu etik değeri.

b. Bağlam 1: V. Dörtlük.

*Bir çubuğu vardır gayet küçücek
Zum-ı fasidince keyif sürececek
Kırık çanağı yok ayran içecek
Kahvede fağfuri fincan beğenmez*

Bağlam 2: VI. Dörtlük

*Yaz olunca yayla yayla göçenler
Topuz korkusundan şardan kaçanlar
Meşe yaprağını kıyıp içenler
Rumeli bohçası duhân beğenmez*

c. Molekül Etik Değerin Temellendirilmesi: Olumlu etik değerlerin bir araya gelerek oluşturdukları yapıya *erdem* adını verilmektedir. Düşünme yeteneğiyle diğer canlı türlerinden ayrılan insanın bu yeteneğinin getirisi hayvanlardan farklı olarak olumlu etik değerlerle çevrelenmiş erdemli bir hayat sürmesi esas alınmıştır. Erdem sahibi olan insanın olumlu etik değerlere sahip olması beklenir.

Erdem değeri, insanlık tarihi boyunca hemen hemen tüm filozoflar tarafından ele alınmış bir etik değerdir. Filozoflar *erdem* kavramını olumlu ve *en yüksek iyiyi (summum bonum)* barındıran değerler olarak yorumlamışlardır. *Erdem etik değeri* diğer bir söyleyişle *fazilet etik değeri* semsiyesi altında, etik değerlerin kapsamı dâhilinde *erdemlilik* ve *erdemsizlik* kavramlarının tanımına yoğunlaşan filozoflar düşünce üretmenin ilk aşamasında; bireylerin erdemli/faziletli bir hayat sürmek yolunda gereksinim duydukları ahlaki özellikleri tespit etmeyi amaçlamışlardır. Düşünce üretmenin ikinci aşamasında erdemli bir hayat sürmek için bireylerin gereksinim duydukları ahlaki özelliklerin bireylerin yaşamlarına nasıl uygulanacağı konusudur. Filozoflar söz konusu ahlaki özelliklerin insan hayatına uyarlanması için neler yapılması gerektiği konusunda birbirinden farklı fikirler üretmişlerdir. Bütün filozofların etik değer konusunda birleştiği orta noktanın söylemi; *erdem/faziletin* ahlaka uygun, övgüye şayan ve yüksek bir değer olduğu bunun zıttı olarak *erdemsizlik/faziletsizlik* ise bir değer bile olmadığı, bilakis ahlaka uygun olmayan, yerilmesi gereken bir eylem olduğu söylemidir. Filozoflar bu söylemlerinden yola çıkarak ahlaka uygun, övgüye şayan ve yüksek bir değer olan erdem olgusunu, en yüksek iyi kavramı çerçevesinde ele almış ve erdem sahibi insanın tanımını şöyle yapmışlardır: Akıl ve muhakemesini kullanarak çevresindeki insanlara saygı ve sevgiyle davranan, cömert ve yardımsever olan, insanlar hakkında dedikodu yapmayan, insanlara yalan söyleyip onları kandırmayan, insancıl davranış ve eylemlerde bulunan birey erdem/fazilet sahibi bir bireydir.

Etik, ahlak üzerine bir temellendirme yapmayı gerektirir. Ahlakta asıl olan *iyi* değerini üretmek, ortaya koymaktır. İyi değerini üretebilmek için erdem sahibi olmak gerekir çünkü iyi insan olmanın yolu erdem sahibi

olmaktan geçer. Erdem sahibi olan insan; adalet duygusuna, hikmete, iffete ve yiğitliğe sahiptir. Âşık şiirleri örneklerinde erdem sahibi insanın örneklenmesi ya da burada olduğu gibi erdem sahibi olmayan bireyin örneklenerek olumlu etik değere çağrışım yapılmasının sebebi, ideal toplum ve ideal kahraman çerçevesinde istendik değerleri yeni nesillere aktarabilmektir. Bu sebeple erdem sahibi olmak diğer bir söyleyişle fazilet sahibi olup adaletli davranmak, hikmet ve iffet sahibi olmak, yiğitlik göstermek düstur edinilmesi gereken etik değerler olarak vurgulanmaktadır.

V. ve VI. dörtlüklerde *Kibirli olmak bastırılmış bir aşağılık kompleksinin ürünüdür* önermemiz doğrultusunda, mutfak eşyası bakımından zengin olmayan bir hayat şeklini sürdüren kibir sahibi birey buna rağmen kendisine sunulan kahvenin fincanına kusur bulmaktadır. Aynı şekilde tütün tüketiminde kıymet biçilen tütünleri de beğenmemektedir. Oysa fazilet sahibi bir birey bu olumsuz davranışlardan uzak durmaktadır. Dörtlükte olumsuz etik eylemlerle çağrıştırılan kibirli olmak olumsuz etik değerinin molekül etik değeri olarak *fazilet sahibi olmak olumlu etik değeri* görülmektedir.

7. a. Molekül Etik Değer: Eylemesi ayıp kabul edilen davranışlardan kaçınmak olumlu etik değeri.

b. Bağlam: VII. Dörtlük:

Aslında neslinde giymemiş hare

İş gelmez elinden gitmez bir kare

Sandığı gömleksiz duran mekkare

Bedestene gelir kaftan beğenmez

c. Molekül Etik Değerin Temellendirilmesi: Erdem kavramını, Aristotelesçi bir yaklaşımla ele aldığımızda *erdemli eylemlerin* insanın doğasında var olduğunu söyleyebiliriz. Erdemli eylemler, yerine getirildikleri takdirde ihmal edildiklerinden çok daha iyi sonuçlar vermektedir. Erdemlerin sonuçlarına bakarak erdem analizi yapmak ya da erdemli eylemin ne olduğunu belirlemek mümkün değildir. Bu durumda bir toplumda erdemli eylemin tespiti ancak; o toplum açısından geçerli sayılan basit anlamdaki kurallara uymanın birey açısından faydasına, o toplum tarafından yararlı bulunmuş ve uygulanması gerekli görülmüş bir kurala riayet etmenin, bireye toplumda yer edinme açısından fayda sağlayıp sağlamadığına ve geleneğe uygun bir eylemin birey tarafından yerine getirilmesinin toplumun devamlılığına bir katkısı olup olmadığına bakılarak yapılabilir (Moore, 2007: 259). Türk toplumunda yararlı bulunmuş ve uygulanması gerekli görülmüş, bireye toplumda yer edinme açısından fayda sağlayan, geleneğe uygun eylemlerden biri eylemesi ayıp kabul edilen davranışlardan kaçınmaktır. Geleneğe uymayan davranışlar kınanır. Bu şekilde davranış gösteren birey, eleştirilir ve toplumdan dışlanır. Oldukça

sıradan giysilere sahip olan bir bireyin kıymetli giysileri beğenmemesi eylemesi ayıp kabul edilen davranışlar kapsamındadır.

VII. dörtlükte *Kibirli olmak kıskırtılmış bir yükseklik kompleksine yol açar* önermemiz doğrultusunda, farklı ve kıymetli giysilere sahip olmayan kibirli birey, kıymetli kaftanları da beğenmemektedir. Dörtlükte olumsuz etik eylemlerle çağrıştırılan kibirli olmak olumsuz etik değerinin molekül etik değeri olarak *eylemesi ayıp kabul edilen davranışlardan kaçınmak olumlu etik değerleri* görülmektedir.

8. a. Molekül Etik Değer: Had bilmek olumlu etik değeri.

b. Bağlam: VIII. Dörtlük:

Kazak Abdal söyler bu türlü sözü

Yoğurt ayran ile hallolmuş özü

Köyden şehre gelen bir köylü kızı

İnci yakut ister mercan beğenmez

c. Molekül Etik Değerin Temellendirilmesi: İslam etik felsefesinde *edep* kelimesini oluşturan her harf, üç yasağı işaret etmektedir: *e; eline sahip olmak, d; diline sahip olmak, b; beline sahip olmak*. Hacı Bektaş Velî'nin kurduğu Bektaşî tarikatının usul ve erkânında *Eline, diline, beline sahip ol!* öğretisi temel alınmaktadır. Mevlana, İslam'ın özetinin edep olduğunu söylemekte Kur'an'ın baştan aşağı edep eğitimi verdiğini ifade etmektedir yanı sıra insanın başına gelen çoğu sıkıntının edepsizlikten geldiğini dile getirmekte ve insanları uyarmaktadır. Mevlana'nın bakış açısına göre edebi olmayan diğer bir söyleyişle *edepsiz* insan sadece kendine kötülük yapmakla kalmaz ve bu edepsizlik hali ile içinde yaşadığı dünyayı da toptan ateşe vermiş olur. Nitekim ancak hürmet eden insan karşılığında hürmet görmektedir. Burada en önemli nokta sevgidir çünkü sevgi hiçbir koşulda haddi aşmaz (2003: 30). Edep kavramı *had bilmek* anlamını taşır. Davranışlarda ölçüyü aşmamaktır. İnsan ilişkilerinin bireysel ve toplumsal olarak düzenli devam etmesi, sürerlilik arz etmesi bakımından edep sahibi olmak, edep eylemlerde bulunabilmek önemli bir etik değerdir.

VIII. dörtlükte *Kibirli olmanın özünde, örselenmiş bir kişilik ve kontrol dışı gerçekleşen olumsuz etik eylemler yatmaktadır* önermemiz doğrultusunda, Kazak Abdal son dizesinde kibir sahibi bireyi bir köylü kızı olarak nitelendirmiş ve kıymetli taşlara sahip olmadığı halde mercan taşıyı beğenmediğini ifade etmiştir. Dörtlükte olumsuz etik eylemlerle çağrıştırılan kibirli olmak olumsuz etik değerinin molekül etik değeri olarak *had bilmek olumlu etik değeri* görülmektedir.

Bulgular

Kazak Abdal'ın *Beğenmez* redifli taşlamasında *Kibirli Olmak Olumsuz Etik Değerini* Halkbilimsel Metaetik Kuram'ın kavramsal yapı elementlerinin temel unsurları olan *Etik Değerin Özü/Etik Değerin Halk fikri; Etik Değerin*

Temellendirilmesi, Etik Değerlerin Bağlamları ve Molekül Etik Değerler başlıklarıyla yaptığımız inceleme sonucunda;

Etik değerimizin özünde yatan halk fikri *toplum içinde yaşayan birey, kibirli ve kendini beğenmiş olmamalıdır* önermesiyle ifade edilmiştir. Kazak Abdal'ın *Beğenmez* redifli taşlamasının sekiz kıtası, etik değerimizin bağlamlarını oluşturmuştur. Her kitanın sonunda: *Selam vermek için kesan beğenmez; Camiye gelir erkân beğenmez; Berbere gelir de dükkân beğenmez; Şehristana gelir ezan beğenmez; Kahvede fağfuri fincan beğenmez; Rumeli bohçasından duhan beğenmez; Bedestene gelir kaftan beğenmez; İnci yakut ister mercan beğenmez* dizeleri bağlamların özelliklerini belirtmektedir.

Taşlamada molekül etik değerler olarak;

I. Dörtlükte; *Kibirli olmak herkesi küçük görmeye yol açar* önermemiz doğrultusunda, Kazak Abdal'ın *Beğenmez* redifli taşlamasında portresi çizilen kibir sahibi birey, yalnız büyümüş, yanı sıra eğitim almamış bir bireydir. Eğitimsiz olması sebebiyle cahil cesareti göstermekte ve her şeyi herkesten çok bildiğini düşünmektedir. Olumsuz etik eylemlerle çağrıştırılan kibirli olmak olumsuz etik değerinin molekül etik değeri olarak; *bilgiye, bilgeye saygı göstermek olumlu etik değeri* tespit edilmiştir.

II. Dörtlükte; *Kibirli olmak başkalarının fikirlerini kabul etmeyi engeller* önermemiz doğrultusunda, her şeyi bildiği düşüncesiyle hareket eden kibir sahibi birey, kendisine danışılan mevzularda bilgisizliği sebebiyle danışanı yanıltmakta ve insanların topluca buldukları cami gibi özel bir mekânda bulunanları beğenmemektedir. Bu beğenmezlik toplum nezdinde cami erkânı ile sınırlı kalmamakta mekânın da birey tarafından beğenilmediği algısını oluşturmaktadır. Dini değerlere saygı kapsamında kabul edilmeyecek bir davranış sergileyen bireyin, dini vecibelerini yerine getirmek amacıyla camiye gelenlere karşı sergilediği bu olumsuz tutum, onun dinen günaha girdiği düşüncesini oluşturmaktadır. Olumsuz etik eylemlerle çağrıştırılan kibirli olmak olumsuz etik değerinin molekül etik değeri olarak; *dinî değerlere saygılı olmak olumlu etik değeri* tespit edilmiştir.

III. Dörtlükte; *Kibirli olmak beraberinde insanları küçümseme ve ezme olumsuz etik eylemlerini getirir* önermemiz doğrultusunda, başkasına hizmet etmekle yükümlü olan kibir sahibi birey, kişisel bakımını ihmal ettiği halde bu bakımı yaptırabileceği mekânları beğenmemektedir. Olumsuz etik eylemlerle çağrıştırılan kibirli olmak olumsuz etik değerinin molekül etik değeri olarak; *alçakgönüllü olmak olumlu etik değeri* tespit edilmiştir.

IV. Dörtlükte; *Kibirli olmak kendini beğenmişlik duygusu yaratır* önermemiz doğrultusunda, Kazak Abdal örneklediği kibirli bireyi yörük olarak tanımlamış ve onun doğa içindeki yaşantısını dile getirerek şehre geldiğinde bulunulan mekânı beğenmediğini ifade etmiştir. Olumsuz etik eylemlerle çağrıştırılan kibirli olmak olumsuz etik değerinin molekül etik değeri olarak; *kanaatkâr olmak olumlu etik değeri* tespit edilmiştir.

V. ve VI. Dörtlüklerde; *Kibirli olmak bastırılmış bir aşağılık kompleksinin ürünüdür* önermemiz doğrultusunda, mutfak eşyası bakımından zengin olmayan bir yaşam biçimi sürdüren kibir sahibi birey buna rağmen kendisine sunulan kahvenin fincanına kusur bulmaktadır. Aynı şekilde tütün tüketiminde kıymet biçilen tütünleri de beğenmemektedir. Olumsuz etik eylemlerle çağrıştırılan kibirli olmak olumsuz etik değerinin molekül etik değeri olarak; *fazilet sahibi olmak olumlu etik değeri* tespit edilmiştir.

VII. Dörtlükte; *Kibirli olmak kışkırtılmış bir yükseklik kompleksine yol açar* önermemiz doğrultusunda, farklı ve kıymetli giysilere sahip olmayan kibirli birey, kıymetli kaftanları da beğenmemektedir. Olumsuz etik eylemlerle çağrıştırılan kibirli olmak olumsuz etik değerinin molekül etik değeri olarak; *eylenmesi ayıp kabul edilen davranışlardan kaçınmak olumlu etik değerleri* tespit edilmiştir.

VIII. Dörtlükte; *Kibirli olmanın özünde, örselenmiş bir kişilik ve kontrol dışı gerçekleşen olumsuz etik eylemler yatmaktadır* önermemiz doğrultusunda, Kazak Abdal son dizesinde kibir sahibi bireyi bir köylü kızı olarak nitelendirmiş ve kıymetli taşlara sahip olmadığı halde mercan taşını beğenmediğini ifade etmiştir. Olumsuz etik eylemlerle çağrıştırılan kibirli olmak olumsuz etik değerinin molekül etik değeri olarak; *had bilmek olumlu etik değeri* tespit edilmiştir.

Kazak Abdal *Beğenmez* redifli taşlamasında; kibrin bireyin yetersizliği ve özgüvensizliğinden kaynaklandığı, kibrin bireyin akıl ve muhakeme yeteneğinin önüne geçtiği bu sebeplerle toplumsal yaşamda toplum fertlerinin kibir sahibi olmaktan ve kendini beğenmişlik duygusunun sergilendiği tavır/davranış/eylemlerden kaçınmaları gerektiği esaslarıyla yapılandırılmış bir halk felsefesinin varlığı görülmektedir. Kazak Abdal; bu halk felsefesini, olumsuz etik eylemlerle örneklemek, olumlu etik değerleri çağrıştırmak ve molekül etik değerleri vurgulamak suretiyle işlemiştir.

Sonuç

Günümüzde etik değerlerin yitirilmesi noktasında yaşanan sorunların giderilmesi için toplumların kadim bilgilerinde mevcut olan halk fikirleri ve halk felsefesi doğrultusunda hareket etmeleri, etik değerlerini ve molekül etik değerlerini göz önünde bulundurarak etik anlayışlarını güncel formatta yenilemeleri, çağa uydurmaları ve yeni nesillere aktarmaları gerekmektedir. Kuşkusuz her toplum kendi halkına eğitim verirken eğitimde yakın ve uzak hedefleri göz önünde bulundurmaktadır. Yakın hedefler; bireylerin ilgi ve kabiliyetlerini geliştirerek onları hayata hazırlamak ve mutlu bireyler olmalarını, severek ve isteyerek seçecekleri bir mesleğe sahip olmalarını sağlamaktır. Uzak hedefler; politik yapının, anayasal çerçevede, ulusal eğitim felsefemize hizmet edecek doğrultuda uygulanmasıdır. Hem yakın hem uzak hedeflerde ortaklık gösteren olgu, bireylere kazandırılması gereken istendik davranış ise eğitim verilen bireylerin etik değerlere sahip olmasıdır. Erdemli

insanlar olarak yetişmeleri ve topluma fayda sağlamalarıdır. Bu anlamda insan ilişkilerinde, kibirli olmak olumsuz etik değerinin etkisiyle ortaya çıkan problemlerin çözümünde, etik değerlerin ve molekül etik değerlerin sıklıkla kullanıldığı halk edebiyatımızın farklı ürünlerinden yapılacak örneklemelerin eğitim alanında kullanılması yanı sıra çağımızın süratle yozlaşan etik anlayışına bir çözüm getirmek adına etik, metaetik konularının bütün eğitim hayatına yayılacak şekilde bir ders olarak verilmesi bir zorunluluk durumundadır. Akademiye bu alanda öncü olma görevi düşmektedir.

Halk edebiyatımızın farklı türlerinde Halkbilimsel Metaetik Kuramı uyguladığımız örneklemeler eğitim aşamasına taşınabilir, etik değerlerimizin yeniden kazanılması yolunda kullanılabilir, işlevsel hale getirilebilir. Halkbilimsel Metaetik Kuram; etik değerlerdeki halk fikirlerini ve etik değerlerin bağlamlarında yer alan molekül etik değerleri ortaya koyarak halk felsefesindeki yerlerini belirlemek suretiyle çağımızın etik problemlerinin çözümüne katkıda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Bolay, S. H. (2007). Değerlerimiz ve günlük hayat. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 1(1), 12-19.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe giriş*. İstanbul: Engin Yayıncılık.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefeye giriş*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2000). Geleneksel dünya görüşü veya halk felsefesinin halkbilimi çalışmalarındaki yeri ve önemi üzerine tespitler. *Milli Folklor*, 45, 12, 14.
- Çobanoğlu, Ö. (2015). *Halk bilimi kuramları ve araştırma yöntemleri tarihine giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, S. (2021a). *Halkbilimi bağlamında Dede Korkut Hikâyeleri'nin halk felsefesi ve metaetikselsel çözümlemesi*. C. 1, Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Çobanoğlu, S. (2021b). *Halkbilimi bağlamında Dede Korkut Hikâyeleri'nin halk felsefesi ve metaetikselsel çözümlemesi*. C. 2, Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Çobanoğlu, S. (2022a). *Halkbilimi ve metaverse yeni dünyaların beşiğinde*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Çobanoğlu, S. (2022b). Halkbilimsel metaetik kuram ile 'kendini övmek ve kibirli olmak olumsuz etik değerleri'nin halkbilimsel temellendirmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 10(30), 168-192.
- Çobanoğlu, S. (2022c). Halkbilimsel metaetik kuram ile 'husumet oluşturmak' ve 'iftira atmak' olumsuz etik değerleri'nin çözümlemesi. *folklor/edebiyat*, 110, 347-370.
- Çobanoğlu, S. (2022d). Halkbilimsel metaetik kuram ile Kazak Abdal taşlamalarında kültürel ergonomi çerçevesinde etik kodlar. *Hacettepe Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 37, 143-168.

- Çobanoğlu, S. (2023a). Halkbilimi ve metaverse ilişkisi bağlamında metaetikverse. *Turcology Research*, 77, 126-139.
- Çobanoğlu, S. (2023b). Halkbilimsel metaetik kuram ile Hacı Bektaş Velî'nin Besmele Tefsirinde cömert olmak ve hırsızlık yapmak etik değerleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Dergisi*, 105, 97-127.
- Dundes, A. (1972). Folk ideas as units of worldview. *Toward New Perspectives in Folklore*, (ed. Americo Paredes ve R. Bauman), 120-134, Austin: The University of Texas Press.
- Gündoğdu, H. (2009). Eleştirel düşünme ve eleştirel düşünme öğretimine dair bazı yanlışlar. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 57-74.
- Honer, S. M. - Hunt, T. C. (1996). *Felsefeye çağrı*. (çev.: Hasan Ünder), Ankara: İmge Kitabevi.
- Kaplan, M. (1986). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Lévi-Strauss, C. (1994). *Yaban düşüncesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Lipman, M. (2003). *Thinking in education*. Cambridge: Cambridge University.
- Mevlana, C. R. (2003). *Mesnevi tercemesi ve şerhi*. (çev ve şerh.: Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul: İnkilâp Yayınevi.
- Mevlana, C. R. (2015). *Mesnevî-i ma'nevî*. (çev.: Derya Örs ve Hicabi Kırlangıç), İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Moore, G. Ed. (2007). *Etik*. (çev.: Osman Elmalı), İstanbul: Arı Sanat Yayınları.
- Onart, A. (1976). Ahlak felsefesinde doğalcılık nedir?. *Felsefe Arkivi*, 20, 79-97.
- Popper, K. (2005). *Bilimsel araştırmanın mantığı*. (çev.: İlknur Aka ve İbrahim Turan), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sealibi, E. M. (1981). Tahsînu'l-kabîh ve takbîhu'l-hasen, tah: Şâkir el-âşûr. *Irak, İhyâu't-turâsi'l-İslâmî*.
- Tepe, H. (2011). *Etik ve metaetik*. Türkiye Felsefe Kurumu.
- Yıldırım, D. (2000). Türk sözel kültüründe süreklilik. *Türkbilig Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1, s. 32-45.
- Yunus Emre (2013). *Nasihatler kitabı (Risâletü'n Nushiyye)*. (hzl.: Ziya Avşar), Ankara: Sistem Ofset.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Bu makale Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir. / This article does not require an Ethics Committee Approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.